

ԱՂԻՇԱՅԻ ԹԵՐԹԵՐԵ ԺԱՂԻՇՈՒՆՆԵՐ

1. Նոր զաղափար մը, ազգին որոնքը: — 2. Նուիրատուութիւն: — 3. Ուղղադրութիւն ինքիդ մը: — 4. Ժաղկարարն ու «Հայ դաբձակամանը»: — 5. Հայերէն Նոր լրագիր մը: — 6. Ամերիկայի Հայոց թիւը: — 7. Հայ երգիչներ եւ երգչուհիներ: — 8. Թաւրիզի ղեկավարն առիթ մըր գոչակութիւնը: — 9. Հայ լուսանկարչներ: — 10. Ժամանակին նոգնիւն: — 11. Նոր իրաւաբաններ:

1. Նոր քաղափար մը, ազգին որոնքը: Նոր գաղափարներ կան, որոնք փոխանակ իրենց նորութեամբը՝ նոր ոյժ, նոր գործունէութիւն տալու, նորը կը հինցընեն, ոյժերը կը մեղկեն, եւ գործը՝ անգործունէութեան կը դառնապարտեն: Երկու ամիս է՝ արեւելեան եւ արեւմտեան Հայ լրագիրները կը դադարէն որբերու խնդրով, թէպէտ աւելի կը խօստի՝ քան կը գործով, բայց անտարբերութեան շրջանին անցած կ'երեւայ խնդիրը՝ գործունակութեան, բառ որով շատ տեղ որբեր սկսած են խնամել, եւ Վ. Պոլոյ լրագիրները կը հազարներ որ՝ Պատրիարքարարն 220 որբերէ դատ, 120 որբ ալ բերել կու տայ, եւայլն եւայլն: Այս սկզբնականութիւնը քաղաքներու տեղ՝ Աղարա՝ զորոյժ յօգտանագիրն որ (տ. «Մասիս» թիւ 121) նոր գաղափար մը կ'առաջարկէ, զոր — զնաաւար կը դանձրէ խնդրին: Ահա թէ ինչպէս. «Երկաթը տաք եղած ատեն ծծծեղու է» կ'ընէ ասանքը, քանի որ ասանձնականը՝ թիշ շատ սկսած են որբեր որբերէր, այս յօգտանագիրը կ'առաջարկէ թէ պէտք չէ ասանձնականաց մարդկութեան վատահիշ. «Ամէն ատենի նորութեան պէս» որբէր որբերէր: Այս տարան տեղադրու նորութիւնն ալ վաղը իր թէմաութիւնը պիտի կորցնէր, եւ շատ չանցած՝ ամուսնական յաւանական խնդիրներուն հետ պիտի գայ որբերու խնդիրն ալ զատեցնել Ազգ. Առաջնորդարարներին ու Պատրիարքարարին եւ գուցէ կառավարական գաղափարներն, եւայլն եւայլն: Բայց այսպիսի «գուցէներով», «թերեւեւներով», հաստատել թէ «ասանձնական մարդապրութիւնը» չի կրնար ազգին որբերուն հաց ու զգեստ տալ, արեւելեան փրկաւարութիւն է՝ կ'երեւայ: Ենթադրենք թէ Պր. Բօգոսեանագիրն երկիւղ իրաւացի ըլլայ, եւ «օր մը» խնդիրներ ծագին. ինչ փաստ, քանի որ մինչեւ այն օր շատ որբեր խնամուած կ'ըլլան, հաց, զգեստ, կրթութիւն եւայլն եւայլն գտած կ'ըլլային, եւ կարելի է մինչեւ «այն օրը» պարագաները կը փոխուին... Բայց եթէ ի զուր ելլէ երկիւղ, որբեր անտես ընելու յոյսանքը որովմէ վրայ պիտի ծանրանայ, եթէ ոչ այսպիսի յօդուածագիրներու փող աւանձնականը որբեգրին որբերն իրենց կարողութեան չգիտի, եւ միւս կողմանէ թող Պր. Բօգոսեանագիրը յառաջ տանի որբերը՝ խնամելու խնդիրն ասանձնապարտութիւնը՝ զոր կը խոստանայ, փոխանակ առաջակցելու թէ իրաւահայք այս եւ այն ընեն, զոր՝ ինչպէս «Մասիս» խմբագրութիւնը լրագրել կու տայ, աղո՛ւք կ'ընեն Ռուսահայք, իստահայ կ'ըլլայ, եթէ Պր. Բօգոսեանագիրն ալ որբ մը որբեգրէր եւ գործնական փորձի վրայ հաստատուած առաջարկութիւններ ընէր, որով կեր-

պով մը լուծման կ'առաջնորդուէր այս կենսական խնդիրն ալ:

2. Նախադրութիւն: «Մասիս» մէջ (թիւ 125) հետեւեալը կը կարգադրէ. «Մոսկուա բնակող հարուստ Հայ մը Պր. Ժաննէթ 2000 Ֆր. դրեւած է հոս առական գնականատեւը կ. Պոլոյ եւ գաւառացի Հայ կարօտեալներու բաժնուելու համար: Այս դրամէն 1500 Ֆր. յանձնուած է Ազգ. Պատրիարքարարին՝ հետեւեալ կերպով բաժնելու պայմանաւ: 1000 Ֆր. դաւաններու աղքատներուն եւ 500ը հոտ տեղի աղքատներուն: Գնապահատեւը մնացորդ 500 Ֆր. ին 250ը յանձնուած է Բերդի թաղ. խորհրդին աղքատներուն համար եւ 250ն ալ Բերդի Աղքատներուն»:

«Արագագործ» մէջ (թիւ 50) կը կարգադրէ. «Վերջերս վախճանուած Բագուսէի Ե. Լույսայեանի այրին, բացի առական նուիրած 2000 ռուբլը, կրկին ուղարկել է Թիֆլիզի Նահանգապետին 2000 ռ. որպէս իր Թիֆլիզի հիւանդանոցի հոգեկան հիւանդներու բաժնում մը մահակալ դրուի յանուն իւր հանգուցեալ ամուսնու»:

Մէ Նոր Խաչը Բերդի-Բախէն: «Մշակ» մէջ (թիւ 64) կը կարգադրէ. «Մայիսի 29ին Թիֆլիսում վախճանվեց տաճկական պատուաւոր քաղաքացի Եարութիւն Գարբիշեան իւրաքանչեւ, տնագլուխ, որն իւր ամբողջ կարողութիւնը, մօտ 60—70.000 ռուբլ (չուրջ 189,150 Ֆր.) (կանխիկ դրամով եւ անչափ կարածներով Թիֆլիսում, Գանձակում եւ Արասիումնուն), կտակել է Ներսիսեան ուսումնարանին եւ գնաւորել զործական նպատակներէ համար... խոգառանի կապիկը յետոյ, իւրաքանչեւ կտակել, թէ իւր նպատակով, թէ էւթեմար եւ թէ լայն մարդասիրական մտքով երկրորդ նշանակար կտակել է հոսի դիւանով վերջին տարիներին մեր հասարակական բարեգործական պատմութեան մէջ»:

«Նոր-Պոլոյ» (թիւ 89) հետաքրքրական պարագայ մը կ'աւելցրեն. «Ի վերջոյ, կտակի մէջ» Նով. Օր. ի տեսքով գրեւոր է եւ հետեւեալը. «Եթէ այն կտակի մէջ յիշուած անձերից որեւէ մէկը, ում փող է նշանակուած, վէճ կը բանայ այն կտակի դէմ, նա աւարտ դրուում է այդ փողերն օտաւնալու իրաւունքից», Ահա գործնական լուծում մը այն անվերջանալի վէճերուն, որ շատ անգամ ժառանգորդները կը հանեն կտակագիրն վերջին նախաձեռն կամայ դէմ:

3. Ուղղադրութիւն խնդրի մը: «Բիւզանդիստ» մէջ (թիւ 160) հարցում մ'առլած է «Բանասէր» մը Պր. Խմբագրին եւ կ'ընէ խնամով թէ ինչպէս ժամանակէ մ'ի վեր սկսած է «Բիւզանդիստ» գրել «Կնշմարել» կ'ընդգրկէր, եւայլն եւայլն: Խմբագրութիւնն իւր համառօտ պատասխանի մէջ՝ «Կը սիրեմ եւ կ'սիրեմ հաւատարմագէ ընդունելի ուղղադրութիւն եւ, բառ մեզ կ'ընէ: Կը գործանայ» Ղազկիսալը թէ ինչպէս ընդունելի կրնան համարուիլ երկու ձեւերն ալ, երբ գործածութիւնն նուիրագործած է կը-ի եւ կ'ի գանդապն իրարակութիւնն եւ իւրաքանչիւրին զատ տեղ ու պաշտօն է տուած: «Կը գտնեմ», բառը ոմանք կը գրեն կ'գտնեմ, ոմանք կ'գտնեմ (ա-

առնց ապաթարցի) եւ անմեղ կանոնաւորապէս՝ իջ գտնեմ (գաւառական) իի գտնեմ, գտնեմ իւր, գտնեմ իւր, գտնեմ իի եւայլն եւայլն)։ Արդ ապաթարցի գործածութիւնն ունիւ յայտարարն եւ, ցանցաւ՝ զարարարի մէջ (աւելի ոչ, գրեթէ) եւայլն եւայլն) եւ յաճախ՝ արդի հայերէնի մէջ, ուր եւրոպական կազապայի վրայ ձեւուած է նշոյնական կրտսերութեան այս նշանին կիրարկութիւնը։ Ընդհանուր կանոնով կամ լեզուաբանական օրէնքով մը չի կրնար որոշուիլ թէ գաղտնաբարութիւն է ՚ի փոխանակ իւր, բայց նախ սովորութիւնն եղած է ընդհանուր չափով։ Երկրորդ արտաբերութեան դիւրութիւնն եղած է օրէնքը. «ի գտնեմ, կ'արտաբերուի միշտ «իջ գտնեմ», իսկ «ի'առնեմ» միշտ «կ'առնեմ», արդ ինչո՞ւ ընդունաւ ձեւը փոխել, երբ սակայն պատճառ չկայ։ «Գաղտնաբարութիւնը» պատճառ չէ։ Պէտք է ուրեմն պահպանել կանոնաւոր իջ ձեւը սահմ. ներկայիս եւ անկախարկն մէջ՝ երբ բաղաձայնով կը սկսի բառը (այսպէս կը գրեմ — կը գրեի, կը գրեիր — կը գրեցի), իսկ ՚ի՝ երբ ձայնաւորով կը սկսի բառը (այսպէս կ'առնեմ, կ'առնուի, կ'առնուի, կ'առնուի)։ Ընդդէմ իջ պոփոքի, իջ չի կրնայ անմեղայն իրաւամբ գրուիլ ուր «առնեմ» անուանուիլ եւ գրողներու կամքին կախով ունի մէկ կամ միւս ձեւն ընդունիլը։ — Երբ մար առիթն է յիշեցնել չի գործածութիւնն ալ, որ իւր որոշ գործածութիւններն իբր հաստատուն կանոն ընդունաւ եւ, սակայն գիտողներ ալ կան այս կանոնին դէմ։ Չեմ գործեմ (ոչ եմ ի գործել) — ոչ գործեմ. չեմ գործեմ — ոչ-գործեմ, չեմ գործեմ (ոչ եմ գործել) — չեմք-չեմք, չեմ։ Այս սովորական ձեւն է եւ կանոնաւոր. գաղտնաբարութեան է օրէնքին հայերէնի մէջ չ'գործեմ — չ'եմ գործեմ, չ'եմ գործեմ, չ'ի գործեմ — չ'գործեմ, չ'գործեմ եւայլն)։ (Արեւմտեան բոլորք որովհետեւ Ռուսահայացի մէջ սովորական ձեւն է միայն եւ միայն չ'ի) Չեմ առնուի, չեմ առնուի, չ'առնուի (չի առնուի). ապաթարցի՝ միայն սահմ. եղանակ չ'գէտը, երբ բայը՝ ձայնաւորով սկսի եւայլն եւայլն։ Փոխանակ անհանկ զորածութիւնն առած լեզուական երեւոյթիւններ տարակուսի են։ Թարգմանչական տարակուսանքներ լուսարեւոյնք, ուղղեմք, որով միայն կարելի է նախ՝ կանոնաւոր լեզու, եւ երկրորդ՝ կ'ապահանջ այն մանր մանր խոյրիւններն, որոնց մէջ երբեմն երբեմն կ'իյնայ իսկ լուսարեւոյնք՝ պարզապէս բան մ'ըսած ըլլալու ձգտմամբ, ուր աւելի կարեւոր կէտեր կան գրաւորութեան լուսարեւոյնքն ու սխալներն...

4. Թարգմանչական — «Հայ Թարգմանչական» «Բիւզանդիան» (թիւ 171) կը յիշատակէ նախընթաց «Թարգմանչական», 8 համարը. որչափ կ'երեւայ համարն «Թարգմանչական» յօդուածադիրը. սակայն 3 պատկերներ իր գտնի մեր յօդուածին մէջ. «... գերմաններն յառաջ բերուած վկայութիւններն կը հետեւեցնեն որ «Թարգմա-

նախ» «... Թարգմանչական գերմանականութիւն» աւելնայ, ք. իբր թէ առանձնական (Մուրմի) յօդուածն հետեւեցնած ըլլայ «Թարգմանչական» թէ «Հայ Թարգմանչականներու գաղտնաբար մը կայ, ինչպէս կայ Հայ Թարգմանչականներու կամ Գերման Հայապահանջներու գաղտնաբար մը, եւ ք. գեղեցիկ է յօդուածագիրը, թէ ինչո՞ւ «աւելի մանրամասնութեամբ իրեն ինչո՞ւնը գրութիւնն չէ գրած» «Թարգմանչական» եւ միայն «լոկ իրեն» մաս մը «Թարգմանչական»։

Ա. Գերմաններն վկայութիւններ յառաջ բերելէն եթէ կը հետեւի մեկուն գերմանականութիւնը, ի՞նչո՞ւ յանդիման զ'Թարգմանչական, Պր. Եղուածագիրը. բայց կարծեմ շատ օտարութեամբ մէջ ցոյց տուած ենք, թէ ուրիշ ազգերն ալ կը սիրենք, ըստ որում շատ օրինակներ առաւելութիւններն ունին եւ մենք — Հայքս — շատ բան ունինք անոնցմէ ստիպելու, սակայն ոչ գաղղիական, ոչ գերմանական եւ ոչ անգղիական «որով մաս լուսն» ենք։ Թարգմանչական գրած վկայութիւններն անգղիական յառաջ բերած չենք, նախ՝ որովհետեւ առ ձեռն պարտաւոր չունինք անգղիներն բնագիրը, զոր թէ ձեռնեցայիք, կրնայիք վկայութիւններ անգղիներն գործածել։ Վկայութիւններ գերմաններն յառաջ կը բերենք, վասն զի յօդուածագիրն՝ որուն ուղղուած էին մեր առջերը, գերմաններն գրած է վկայութիւններն, ստսի եւ կը հաստատուի զմեզ...

Բ. Թարգմանչական լեզուագրութիւններ կրկնողք միայն «Մուրմի» յօդուածագիրը չէ. երկու տարւան մէջ ստեղծ ստեղծ առիթ ունեցանք այսպիսի յօդուածներ կարգադրել հայերէն լեզուագիր մէջ. թերթեցէք Պր. Եղուածագիրը, նոյն իսկ անցեալ տարւոյ ամսաթիւերէն ու շարաթիւս. թերթերն եւ պիտի համոզուիք։ Յիշեցնենք «Գրասեր Լուսին» տարիներ յառաջ թերթերն։ Լիսին իրաւունք ունենիք «Հայ Թարգմանչականներն խորագիրը տալու մեր համալուս յօդուածին եւ կը պահպանեն նոյնը»։

Գ. Երբորդ կէտին վրայ թէ ինչո՞ւ աւելի մանրամասն չենք գրած, պատասխան չենք տար. վասն զի մեր նպատակը չէր ինքնուրոյն յօդուած մը գրել, զոր եւ յիշատակած ենք, մեր նախորդ համալուս յօդուածին մէջ. «Տեղի չէ Թարգմանչականութեան ինքնուրոյն արժանեցնելու...» անցնեմ նաեւ Եւրոպական երեւոյթներն յօդուածներէն ալ միւս մի ցոյց տալու։ Մենք կ'ըսենք «Ինչո՞ւ, իսկ «Բիւզանդիան» յօդուածագիրը՝ «կրնար աւելի մանրամասն գրուիլ կ'ըսէ. հակառակը չենք պիտեք», «կրնար եւ «կրնայ» գրուիլ, բայց առ այժմ «Թարգմանչական» այսպէս կարեւոր համարներ եւ Եղուածք թէ մեր կարծեաց փոխանակութիւնը կ'ընդունի «Բիւզանդիան» յօդուածագիրն իբր կարճ պատասխան մը իւր գիտութիւններն, Գիտելի չէ ամեն միայն, որ անդամաւորութիւններն ազատ ըլլալու համար, յարգելու է լուսարեւոյնք բարոյական պարտքը՝ յիշել յօդուածագիրը միայն իւր ստորագրած աւանդներ, թիւրմանցութիւններն խոյս տալու համար...

ժանդ: Ամիր-Նիգամն այս երկու օրոս առաջայ հիւ-
պատասարանին պէտք է ուզարկի կողպատուած տներէ
ապարների արժէքը. տներն նորոգութեան ծախար
արդէն ուզարկել է եւ քանդութեան տները նորոգ-
վել են: Ամիր-Նիգամն այժմ գաղափար է հայտի
խնդրով: Այդ խնդիրը կարգաւորելուց յետոյ՝ պէտք
է ձեռնարկի պատժել խաւովութիւնը գլխորդներին եւ
աւարտաւորներին: Այստեղէն . . . ֆանտաստիկա
խուժանք. . . հայերի կատարածներէց յետոյ,
ուրիշ աշխով էր նշուած հայերի վրայ, բայց այժմ
նա եկել է (?) այն համոզմունքին, թէ հայն անուէր
ազգ չէ:»

Երբ հարցական նշանները պիտի մնան իրենց
տեղը, թանկ որ խուժանք պաղպղկ չէ տար, թէ
տերութեան պատժի տարապիւր չէ՝ ցինք առ ժա-
մանակ մը ետ կեցնողը: Սակայն յամենայն դէպս
երախտագիտական գլածմամբ պիտի սխիւ չայլը
թէ Պարսից փաղքիկ բայց խոհեմ տերութեան, եւ
թէ ուսու պետութեան պատգամութիւնը, թանկ
որ առաջինն պատժով, իսկ երկրորդը՝ սպառնա-
լիքով ետ կեցնուցին աւարաւորները: «Անցուկը
մուշտակ է» բայց ապագային համար գտնել կարեւ-
նաւոր բաւէ միշտ թէ՛ «հայն անուէր ազգ չէ»:

9. Հայ լուսնայիններ: «Կովկասի առաջին
լուսնայինները ցուցահանդէսին . . . առաջին միջ-
նախը», սակայն մեզայլ, ինչպէս կը իրեն ուս-
տահայ լրագիրները (տ. «Արձագանդ» Թիւ 58),
ստացել է Պր. Ս. Մարգարիտազը իւր բնտիր
նկարների համար: Բրտնիկ մեզայլը արժանացել
է ծերունի Գաւիթ Ղարաւանք, որ առաջինն սի-
րող-լուսնայինը է Կովկասում: Բայց արանցից
զովքաւորական վիզայադիր պարզեւել են Պր. Ա.
Լալայանային: Այս ցուցահանդէսին շնորհուած
պարզեւներին թիւը եղել է ընդ ամենը 31:

10. «Ժամանակ» հազին: Ապագայիցներով
ստուգուած է թէ տեւ գար եւ — տեւ տեւ՝
բաւական որ նոր հասնիք մը սկսի, ամեն քաղա-
կիթ է եւ անկիրթ ազգերուն վրայ ալ — եթէ
յարաբերութեան գիւտութիւններ, մասաւոր հա-
զարակցութիւն եւայն եւայն կայ — կ'ազգէ
այս հասնիքը, բլլլլ կրճատ հասնիք, բլլլլ բա-
րոյական, շահագրգիռական, օգտաւոր թէ ֆիտա-
կար: 50 — 60 տարեի կ'վեր գարուի է մանուանդ այս
հասնիքին ազգեցութիւնը: Երբեմն նորասիրու-
թիւն էր՝ մի եւ նոյն օրինակ, քաղաքական իշխա-
նութեան հպատակ ազգերուն կրճատական դգա-
մանքը վերաւորել, որուն նախատախան կիթը կը
կրէ քաղաքականացեալ Պերմանից Kulturkampf
նեղահայեաց, անվիսամ, կործանաւոր ապկարու-
թիւնը: Բայց անցաւ այս, Բիւմարին ալ ստիպուե-
ցաւ «երթայ կ'պատուաս», Ելաւ ընկերակրճա-
լիւնէ (socialisme), որուն յառաջորճակ կարա-
պետներն եւն անսանձ կիրք եւ անհանգստութիւն
թիւնը: այս ալ տարածուեցաւ գրաւեց գրեթէ
ամեն տեղ: Թանկ մի իրաւարի քահանայնմանց շու-
քին անկ ծածկելով անհեթեթութեանց եւ ան-
գործարարին ձգտմանց լեզուն մի: Ըստից համար-
ձակ. պարագլխներուն, տածիչներուն օ՛րն 90ը
(եթէ ոչ աւելին) կը պատկանէր եւ կը պատկանի
հրեական տարրին՝ թէ առաջին եւ թէ երկրորդ

երեւութիւն տակ: Հրեական ազգեցութիւն, դրա-
մազուն, լրագիր, գրականութիւն եւայլն եւայլն,
անիւներ են, որոնցով այս մարդկային վարդա-
պետութեանց կողքերը շտապիւնով տեղ տեղ
կը փխտարարին: Ամեն հասարակական եւ առան-
ձնական կենսայ վրայէն քանից քանից այս անիւ-
ները, ջնախանցին ամեն բան՝ որ սուրբ եւ նախ-
րական էր մարդուս: Կրճատական գաղտնի, ընտա-
նական պատիւ, հասարակական առաքելութիւն
են: Եւն: Բայց հակազգեցութիւնը հեռու չէ,
րնկծեալ ազգերն ալ իրենց հոգեվարդին մէջ կը
յանան ժողովել իրենց ոյժ եւ դիմադրել այս մարդ-
կութեան թշնամուսին — հրեական ազգեցութեան
Ասկէ ծնունդ առաւ հակահրեւութիւնը, որ իւր
ճիշդ նշանակութեամբ կը կուտի ոչ թէ մարդու
գէմ, ոյլ մարդկային գծուած տիրապետութեան
գէմ: Չկայ քաղաք մը, գիւղ մը, որ ոչսոր այս
ֆիտակար տիրապետութեան գէմ չբնդվի: Բայց
թէ երկուր տարիներու երկարադոյն ժամանակի
մէջ պիտի խորանայ այս ազգեցութիւնը, տարա-
կոյն չկայ: Միայն թէ այս «հասնիք» դիտողը՝
կամայ կամայն, հարկ է որ երախտագիտական
հանէ այս երեւութեան: Հնու ուր կը խորտակուի
հրեական ազգեցութիւնը, երդում եւ ուխտ կը
հաստատուի այլուր կենդանացնելու այս բազմա-
զարեան հրեւը՝ ամեն հնարաւոր միջոցներով: Ինչչն
արդեօք աշխարհին ամենէն ազգեցիկ, տարածուած
լրագրաց խաւազարտները հարկ է որ մեկ կամ երկ-
«սեկի ազգին» գտնուի. . . «այն իսկ ոչ-ան-
մական զաւգերեն հիմնուած լրագիրներ» երբ ազգե-
ցութիւն չահին, սկսին ներգործել հասարակական
կենսայ վրայ, գլխաւորապէս կր տեսնենք, որ
կ'անցին Հրեից ձեռքը. . . Երեւոյթ մը որ ան-
մեկնէի կը մնայ: Մասնաւորները մեր խօսքը մեր
վրայ: Յովնակ ազգերին՝ Յայնին եւ Հայուն գէմ,
մեր կայ ամ լրագիր մը, որ պաշտպանութեան հա-
վանին տարածէ. երեք տարւան փորձերն բոտ
բաւականի ապացուցին թէ լրագրեր, հեռագրա-
կան գործակալութիւններ, մասնաւոր լրագրակից-
ներ եւ առաւելագոյն այս «գրեւեալ» գաւաւար-
դին կը վերաբերին: Տերու թիւներն ազգերու գէմ
գրգռողներն ստանք են, ստանք են նոյնպէս ազգե-
րու գլխահնութեանց գլխաւոր պատճառ տուողները:
Վիեննայի լրագրաց մեծատիր մասը ծանօթ է ի
հրեայ են: հրեայ են նոյնպէս Պերմանիցը, «Nord-
deutsche Allgemeine Zeitung», «Berliner Tag-
blatt», «Frankfurter Zeitung» են: հրեայ խոմ-
բազրաց ձեռքն է նոյնպէս «New York Herald»,
մասամբ նաեւ «Shtetl», «Times» «Standard» են:
Աւստի բնուա տարրական շունկնք, որ առաւելագոյն մե-
ծամեծ լրագրաց խաւազարտութեանց մէջ քանի մը
«մեկտիական տիպարներ», ալ միշտ կը գտնուին:
Աստի իրեն «տերութեան հասարակ» պատճառ-
եաներ, կը գիտնին տարրին գէմ եւ զբարքեւելով
ու շարախօսելով՝ պետութեանց եւ հպատակներու
մէջ եղած ուղին կապերը խզել կը ջանան: Այս
պետճառն անտարապիտ, որ ոյս վերջին ժամանակ-
ներու յանգրգուծեան վերջին կէտը հասած է իրեն
գիրը, եւ սլայտի հրեական լրագիրներ (որոնց
«յետադէմ», «խաւարամիտ» անունը կուտան ուս-

աստիճանային լիարժեք հատ կը շարունակեն իրենց ասպետական իրաւունքները հայ խաղաղ ազգին դէմ: Բայց կու գայ օր մը, որ իր ստիպումն տեսնելու համար կառավարները յաջողութեամբ պիտի խափարար բռնադատեն: Անքեան զգարմունքներն զէշքը, եւ այն ատեն յերեւան պիտի ելլէ, թէ «հատարար» կարծածներն են «հիմունք փութեմը»:

11. Դժ Է՛ւր-Է՛ւր: «Դժ-Դժ» մը (ԹԻԼ 89) կը կարգանք. «Տեղւոյս (Օգոստոս) կայ- ունեւոր համալսարանը աւարտում են ոչս ասորի 4(?) հայ երիտաւորք իրաւարաններ. Տ. Խաղաղ- եան Յովհաննէս գանձակեցի, Տ. Գրիգորեան Գրի- գոր գանձակեցի, Ղապեան Արգիշտի ակերտուցի: Այս երիտաւորքները լաւագոյն ստանդարտները են»:

ՕՍԳՅԱՆՔԱՆ

ՔԱՆԱԿԱՆ ՏԵՄԱԿԱՆ

ՂԵՆԱՆ, 26. Յունիս, 1897:

Տաճիկահայ-Յունահայ պատերազմը: Վերջնական խաղաղութեան որոշումը կամ պատերազմի շարունակութիւնը փոխադրուած է Ի Կ. Պոլիս, ուր վեց տէրութեանց ղեկավարները խորհրդակցութիւններ կը կատարեն, եւ երկու պատերազմող տէրութեանց մէջ միջնորդ նախկինացած են: Դժուարին է որոշ արդիւնք մը նշանակել առ այժմ, վասն զի գաղտնի կը պահուի ամենայն ինչ: Յոյները գիտեն թէ շատ քան պիտի չկորսնցնեն, բայց կայ կողմնակցութիւն մին ալ որ պատերազմը «չեղած», կը ճիշտարարէ, այսինքն ի՞նչ տուգանք կ'ուզէ ծանշալ, ի՞նչ սահմաններու որոշում, եւ ի՞նչ — Գրեմէի վրայ այսչափ նեղութիւններով ստացած իրաւունքն հրաժարիլ կ'ուզէ: Բայց հարկաւ միշին սահման մը պիտի գտնուի, քանի որ յաղթող կողմն ալ շատ զիջողամիտ կ'երեւայ. 230,000.000 ֆրանկ պահանջած էր Ի սկզբան անդ, հիմայ ըստ „Neue Freie Presse“ի վերջին հեռագրին՝ 70,000.000 ֆրանկ որոշած կ'երեւան ղեկավարները: Բայց երկու կողմերն ալ

պիտի ընդունին այս չափը. տարակուսական է...:

Գերմանիա: Ժանը ճգնաժամը կ'անցնէ, բայց ամենայն ինչ այնպէս ծածուկ կը գործուի, որ դժուարին է նեղադրութեանց սահմանէն անդին անցնիլ: Գրեթէ ամիս մը տեսցը Տաուրի դատաստանը, յորում՝ առաջին ժամէն իսկ տեսնուցաւ թէ յանցաւորը Տաուր չէ, այլ անկի ազդեցիկ անձինք, եւ գուշակուած էր թէ մոլմ պիտի ըլլար պատիժը՝ եթէ նոյն իսկ առ երեսո դատապարտուէր. հիմայ կը կարդանք թէ անպարտ արծաւուցաւ: Թերեւս նշանակութենէ զուրկ ըլլայ այս կէտը, բայց ելեւմտից պաշտօնէին Միքէլի, Վիսթադէնէն յանկարծ ետ կանչուիլը ծանր խորհրդածութեանց նիւթ կը մատակարարէ: Ոմանք (եւ քաղմութիւն են այսպէս կարծողները) վերը յիշուած դատաստանի հետ կապ ունի այս ինդիքը կ'ըսեն, իսկ ոմանք տէրութեան ատենադպրին իշխ. հռչակելի յաջորդ կը համարին զՄիքէլ: Յամենայն դէպս ներքին խաղաղութեան նշաններ չեն այս երեւոյթները:

Անգղիա: Յունիս 20ին հանդիսական կերպով կատարուցաւ Վիկտորիա թագուհւոյն 60ամեայ թագաւորութեան յորելանք: Զկայ վեհապետ մը որ իւր գահուն առջեւ այնչափ քաղմութիւն հպատակ ազգերու ներկայացուցիչներ տեսնել կարենայ, ինչպէս այս թագուհին, որուն յորելանքին վազած եկած էին Ափրիկէն, Աստորալիայէն, Ասիայէն եւ Ամերիկայէն հպատակ ազգերը՝ մատուցանելու իրենց անկեղծ սէրն ու յարգանքը, իրենց վայելած ազատութեանց համար: Հպատակ ազգերու սիրտը գրաւել ձիրք մըն է եւ վեհապետաց երջանկութիւնը, զոր կը վայելէ անգղիական թագուհին եւ իւր այս առաւելութեամբն ալ յաղթական միջոցն կրնայ հրաւիրել աշխարհիս ամենէն հզօր իշխանն ալ: